

Les monedes catalanes segons les «Rúbriques de Bruniquer». Qüestions relatives a la moneda d'or

M. CRUSAFONT I SABATER

L'alt grau de perfecció atès per Joaquim Botet i Sisó en el seu treball *Les monedes catalanes*,¹ ha portat a creure que en aquest terreny tot, o gairebé tot, havia estat ja fet.

I és ben cert que resulta difícil eixamplar el camp de dades documentals de l'època medieval. Darrerament, mercès a les regestes publicades per J. Sobrequés,² tinguérem ocasió de poder repassar còmodament el contingut dels 2.338 documents de la cancelleria d'Enric IV de Castella a Catalunya i comprovarem com enmig d'aquesta enorme quantitat de material Botet sabé extreure els tres únics documents que eren bàsics des del punt de vista numismàtic.³

En canvi, a mida que ens allunyem del període medieval les possibilitats de noves aportacions son més i més importants.

L'estudi dels manuscrits de Botet⁴ ens convenç que els seus terrenys fonamentals de treball numismàtic foren d'una banda el període medieval i de l'altra tot el que feia referència a Girona per a totes les èpoques.

A partir d'aquests punts forts i d'una bibliografia prou completa Botet bastí *Les monedes catalanes* que, lògicament, no podien representar un buidat exhaustiu per a totes les èpoques i localitats dins un univers tant intrincat com és el de la numismàtica catalana.

Tot això ha conduït a una obra prou exhaustiva pel que fa al temps medieval, però, força incompleta per als temps moderns i encara més per a les encunyacions locals. Botet però, no fou mai un «savi» cregut, dels que tapen

1. Barcelona 1908-1911. 3 volums.

2. J. SOBREQÜÉS. *Catálogo de la Cancillería de Enrique IV de Castilla, señor del Principado de Cataluña*. Barcelona 1975.

3. Ens referim a l'ordre de Joan de Beaumont manant posar el nom d'Enric als florins barcelonins (2-XII-1462) i a l'autorització de batre moneda i nomenament de Mestre de Seca feta també pel lloctinent (1-XI-1463), documents núms. 35,2087 i 2090 en el llibre de Sobrequés abans citat.

4. Ens referim a un conjunt de manuscrits que adquirirem en el comerç i del que donàrem notícia a la primera sessió científica de la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (13 març 1979). En el darrer núm. d'Acta Numismàtica publicarem un manuscrit inèdit sobre medallística (J. BOTET, «Les medalles de Girona. S. XVII-XIX» *Acta Numismàtica IX*. Barcelona 1979) i actualment estem treballant amb altres manuscrits a fi de donar a conèixer tot el treball inèdit d'aquest autor.

amb dogmes el que ignoren per a aparèixer amb vernissos d'infalibilitat. És per això, per la seva honestetat i els camins inconeguts que no es cansa mai d'assenyalar, que la seva obra, un cop coneguda, resulta estimulant.

Un altre fet fonamental ha contribuït al relatiu desconeixement de la moneda catalana moderna i contemporània: el progressiu control d'aquesta pel municipi barceloní.

Cal tenir present que un cop clausurades definitivament les seques comtals, l'única moneda de curs legal a Catalunya i el Rosselló era el diner i després el croat, monedes barcelonines tal com ho expressa clarament el seu revers: CIVITAS BARCHINONA.

Al llarg dels segles el municipi barceloní hagué de lluitar en dos sentits: en rebutjar o entrebancar les concessions dels sobirans de batiments en altres seques i en millorar o refer el seu control sobre la fabricació de moneda.

Les seques locals proliferaren durant les situacions de guerra, però moltes vegades les concessions reials per a després del conflicte no arribaren a prosperar, probablement pels entrebancs del municipi barceloní.

L'actitud dels consellers barcelonins ens apareix cauta i insistent; no desaprofiten cap ocasió per a eixamplar el seu control sobre la moneda. Un document cabdal és la concessió d'Alfons IV el 1444; el rei els hi cedia (o millor dit venia) pràcticament la facultat d'orientar la política monetària a partir d'aquell moment.

Tot plegat ens mostra com sovint caldrà cercar les dades sobre les encunyacions catalanes més aviat en els documents del municipi que no pas en les concessions reials que, molt sovint, no feien més que «beneir» els fets consumats.

Fa poc temps, una consulta marginal ens féu adonar que Botet, bé que coneixia perfectament les «Rúbriques de Bruniquer», les va utilitzar molt parcialment per als temps medievals i gens pel que fa a èpoques modernes.

L'objectiu fonamental d'aquestes notes és doncs d'extreure la informació numismàtica que contenen, per bé que en aquesta ocasió ens limitarem a la que fa referència a la moneda d'or.

Les quarteroles de pacífic de Joan II

Tema força debatut el de l'or barceloní de Joan II: el problema sorgeix amb l'existència de quarteroles de pacífic no documentades i notícies sobre batiments d'escuts ordenats pel rei i no coneguts.

Resultava temptador de fer encaixar les dues notícies i Botet, tot dubtant va assenyalar aquesta possibilitat; que les quarteroles fossin divisors dels escuts manats encunyar, per bé que tot indicant que aquesta hipòtesi no era en aquell moment demostrable.⁵

Havent trobat un altre document pel que Joan II mana batre escuts al mestre de seca barceloní, F. X. Calicó replantejà la possibilitat que calgués interpretar que les quarteroles conegudes corresponguessin a les emissions d'escuts, més amplament documentades. Al seu parer la utilització del terme

5. BOTET. *Op. cit.* Volum II, pàg. 314.

escuts es deuria a la repugnància que podria tenir Joan II per a utilitzar el terme «pacífic», creat pel seu oponent Pere de Portugal.⁶

Calicó aportava també la notícia de l'encunyació de florins a Barcelona per part de Joan II, segons estudis en curs, encara no publicats, fets per F. Udina⁷ i manifestava la seva estranyesa davant de l'afirmació, recolzada documentalment per Mateu i Llopis que també s'havien batut ducats.⁸

Vist que abans de la Guerra dels Remences Joan II no havia pas encunyat, amb tota probabilitat, resultava molt estrany que en el curt lapse de set anys (1672-1679) hagués decidit encunyar a Barcelona florins, ducats, escuts i pacífics. El panorama resultava doncs francament fosc.

Poc podem deduir dels pesos perquè les peces en litigi els tenen molt similars:

	<i>Pacífic</i>	<i>Ducat</i>	<i>Escut</i>
Llei en quirats	20	23 $\frac{3}{4}$	22
Peces per marc o talla	68	67	68

La llei no ens pot donar tampoc cap orientació perquè l'única peça coneguda de quarterola de Joan II pertany a la col·lecció Vidal-Quadras, avui no consultable i l'únic indici que tenim és que no es coneixen quarts de ducat ni d'escut i sí en canvi de pacífic.

Per què però Joan II encunyaria pacífics? Creiem que la clau ens la dóna el següent acord municipal recollit per les Rúbriques:

— *A 6 de Maig 1477, los Consellers scriuen al Rey consenta que de 4.000 pacífics de or que son en la Taula, y son curts, sen pugan batre quartes è mitgs sens haver pagar drets, pus ja foren pagats en lo primer bati-ment* (pàg. 134).

Essent doncs una iniciativa del municipi i amb l'objectiu de recircular una moneda inútil i d'estalviar-se el pagament d'uns drets, pretensió d'altra banda ben raonable, la motivació per a l'encunyació de mitjos i quarts de pacífic ens apareix amb prou claretat.

No coneixem la resposta del rei a aquesta demanda, però, atenent la migrada quantitat que es demanava reencunyar i l'existència de la quarterola de què hem parlat, és lògic de suposar-ne una resposta positiva. Per tant és possible que apareixin algun dia mitjos pacífics a nom de Joan II.

Encunyà també Joan II ducats en la seca barcelonina? Nosaltres pensem que tot plegat ha sorgit d'una falsa interpretació; per un document expedit a Barcelona Joan II s'adreça al mestre de la seca de València Andreu Català i li parla dels «ducats que en Çaragoça o aci havem fet fer, e ab la magestat

6. F. X. CALICÓ, «El problema de las acuñaciones barcelonesas de oro de Juan II de Aragón», *Numisma*, Any IV, núm. 12. Juliol/setembre 1954, pàgs. 37-45.

7. Idem, pàg. 45.

8. F. MATEU I LLOPIS, «Les dificultats i fretures econòmiques de Ferran el Catòlic en la guerra dinàstica castellana i llur ressò en el Regne de València (1477-1480)» *Estudis Universitaris Catalans*, n.º XV. 1930. Pàg. 16, nota 1.

e Armes nostres...».⁹ Mateu dedueix que aquest «aci» la referència al lloc des d'on parla el rei, és a dir a Barcelona i dedueix que el rei vol dir que ha batut ducats a Saragossa i a Barcelona, però és evident que «aci» també pot fer referència al lloc on es troba Andreu Català, és a dir València, i en aquest cas les seqües que haurien batut ducats serien Saragossa i València. És digne d'assenyalar que en l'anterior carta que Joan II adreça a Andreu Català dos mesos abans des de Molins de Rei en dues ocasions diu «aquí» i sens cap mena de dubte es refereix a l'aquí d'Andreu Català, és a dir, a València.¹⁰

Aquesta interpretació s'avé també millor amb l'evidència numismàtica, ja que coneixem ducats de Saragossa i de València. Evidentment hi cap encara la possibilitat que Joan II parli de Barcelona i anomeni ducats a les fraccions de pacífic: en aquest cas caldria adduir la repugnància per part de Joan II d'utilitzar el terme «pacífic», com ha estat assenyalat i el fet que els ducats de Joan II no són més que una còpia del pacífic. Qualsevol de les dues interpretacions (bé que nosaltres trobem més plausible la primera) no alteren la conclusió: Joan II encunyà a Barcelona una moneda d'or atenent la petició dels consellers i aquesta moneda la podem identificar amb la quarterola coneguda, que els consellers l'anomenen quarterola de pacífic (quartes, amb referència a pacífics) i que potser Joan II anomena ducats, però no cal cercar, per a aquestes referències, cap altre tipus de moneda.

Eliminats els ducats ens queda el problema dels escuts: ¿quina era la moneda d'escuts que Joan II convingué que batés el mercader barceloní Pere Morer el 1474 i que després manà encunyar al mestre de la seca barcelonina Spanó el 1475?¹¹ Calicó ens diu que si bé Mateu i Llopis havia indicat en alguns dels seus articles que els escuts podrien ésser els pacífics (hipòtesi que ja hem pogut ara descartar), verbalment li havia manifestat la possibilitat que fossin monedes franceses. Nosaltres creiem que aquesta possibilitat deu ésser la bona atenent a les raons següents:

1. — El primer conveni d'encunyació el fa amb un senzill mercader i no amb el mestre de la seca Spano, com seria natural si la moneda fos legal. Spano ja era mestre de la seca barcelonina des de 1472.¹²

2. — Quan, segons el document de 1475 mana a Spano que bati escuts li indica «que no hi haura falla» perquè «aquesta es nostra voluntat», el que pot interpretar-se en el sentit de tranquil·litzar-lo del fet de batre moneda estrangera, ja que ell, el rei, ho empara amb la seva autoritat.

Tots aquests fets no ens han d'estranyar; Mateu ha demostrat amb documents que en aquest mateix moment el príncep Ferran, futur Ferran II, està intentant de convencer el mestre de la seca de València, Andreu Català que bati per a ell diversos tipus de moneda estrangera per a pagar els crescuts deutes contrets amb les campanyes de Castella.¹³ Pressionat pels conse-

9. Idem. Document IX, pàg. 27. Per les Rúbriques de Bruniquer citem el text en cursiva i entre parèntesi la pàgina de referència dins el volum quart de l'edició que en feu l'Ajuntament de Barcelona (1915 pel volum IV), de títol complet *Ceremonial dels Magnífics Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*.

10. Idem. Document VIII. Pàg. 25: «E mes dieu que per los que aquí son per lo dit sereníssim Rey...» referint-se als enviats a València per Ferran II (rei de Castella). Pàg. 26: «E per quens es dit que aquí ha dos jueus...» referint-se a dos jueus que hi ha a València i que poden ésser-li útils a Andreu Català. És evident que en els dos casos quan Joan II diu *aquí* es refereix a València.

11. CALICÓ, art. cit. Pàg. 38 on es reproduïx l'original del document, escrit en català i que Calicó no transcriu, limitant-se a donar la traducció castellana. Vegeu que la quantitat a encunyar és de 20 marcs, és a dir la reduïda xifra de 1360 peces.

12. BOTET. *Op. cit.* Volum II. Pàg. 296.

13. Art. cit., pàg. 19. Documents I i II.

llers valencians, que no volen consentir aquestes emissions, Català no acceptarà de fer aquests batiments fins que li arriba una ordre fulminant de Joan II.

Feta però la prova, resulta que la fabricació d'escuts estrangers no resulta rendible. Llavors Joan II, fent veure que accepta les protestes dels valencians, accedeix a què es bati moneda del país, és a dir ducats i florins.¹⁴ Aquesta correspondència ens permet de fer-nos càrrec de quina és la filosofia de Joan II: «Nos per nostra preheminença e Regalia en aqueix i altres Regnes nostres podem fer batre moneda de or o propia nostra o estrangera o la que mes voldrem...»¹⁵

Més endavant, quan el 12 de gener i el 23 d'agost de 1476 Joan II mana al mestre barceloní Spano que bati moneda d'or li indica en el primer cas «que no sigui descuts ni estranya moneda» i en el segon cas diu clarament també que no siguin escuts. Aquests advertiments acaben de perfilar la moneda d'escuts com a estranya al país. L'advertiment queda justificat per l'ordre de batre escuts que ell mateix ha donat un any abans.

El més clar és doncs d'identificar els escuts amb moneda estrangera, feta batre pel rei per a cobrir algun pagament extern. Aquestes peces, si s'arribaren a batre (les valencianes es refongueren un cop vista la poca rendibilitat) no és fàcil que puguin ésser identificades perquè procuraren ésser el més fidels possibles al model estranger.

¿Quina és però aquesta moneda manada encunyar a Barcelona el 12 de gener i el 23 d'agost de 1476 i que no ha d'ésser d'escuts? Calicó proposa d'identificar-les amb els florins que Udina ha trobat documentats per als anys 1473 i 1477 i en concret haurien de correspondre a aquesta segona emissió.¹⁶ Si la marca d'un escac emmarcat i en cairó, que segons insinuà Mateu¹⁷ i plantejà després formalment Calicó¹⁸ és la marca de Barcelona per a després de Joan I, el florí que va descriure L. Domingo, a nom de Joan i amb aquesta marca ha d'ésser el que correspon a aquestes emissions.¹⁹

Acceptant aquestes hipòtesis, que creiem força plausibles, quedarien aclarides les emissions àuries barcelonines de Joan II, que podríem resumir així:

- 1 — Pacífics: atenent a la demanda dels consellers barcelonins s'encunyaren el 1477 mitjos pacífics i quarteroles de pacífic. És possible que Joan II les anomeni ducats, però com que provenen de pacífics retallats, tenen la llei d'aquells i per tant, de fet, no poden ésser mai ducats que tenen millor llei. D'aquesta emissió en coneixem la quarterola

14. Idem, pàg. 27. Postdata del document IX.

15. Idem, pàg. 27. Document IX.

16. No sabem quin caràcter tenen les emissions indicades per Calicó que ha trobat Udina. Si es tracta d'emissions marginals, cal incloure les dues autoritzacions donades per Joan II, una a favor d'un particular i l'altra per al bisbe de Vic dins l'emissió de 1477, perquè les dues autoritzacions són posteriors a 1473. En canvi si les emissions de 1473 i 1477 són encunyacions reals d'una certa importància, és possible que els florins batuts en virtut de les autoritzacions es fessin independentment de les emissions oficials; en realitat es tracta de convertir en moneda de curs legal or en pasta o bé or de moneda estrangera, fet que té nombrosos precedents i per a xifres petites (cent marcs en el primer cas, és a dir 6890 peces).

17. F. MATEU I LLOPIS. *El florí d'or d'Aragó*. València 1937, pàg. 54.

18. F. X. CALICÓ. *Florines de Aragón*. Barcelona 1966, pàgs. 45-48.

19. L. DOMINGO, «Los diez mejores ejemplares de cada colección», *Gaceta Numismática*, n.º 21, pàg. 15

de la col·lecció Vidal Quadras núm. 6024. Poden aparèixer algun dia mitjos pacífics a nom de Joan II.

- 2 — Ducats: no se n'encunyaren a Barcelona. Si a Saragossa i a València.
- 3 — Escuts: se n'encunyaren, però eren imitació de moneda estrangera. Estan documentats vers el 1475 i no sembla possible la seva identificació.
- 4 — Florins: se n'encunyaren el 1473 i el 1477 segons dades trobades per Udina. Les encunyacions per a particulars concedides l'any 1476 es devien fer «de les monedes ques baten vuy»²⁰ i en queden exclosos els escuts. Han d'ésser per tant florins. Coneixem l'exemplar publicat per L. Domingo (vegeu Làm. n.º 4), possiblement d'aquesta emissió.

EL FLORÍ DE VALÈNCIA DE FERRAN II

Be que no estigui directament relacionat amb les Rúbriques de Bruniquer, voldríem plantejar una altra hipòtesi referent al discutit florí de Ferran II, tot aprofitant la documentació de la seca de València, que acabem de comentar.

Aquesta peça fou publicada per primera vegada per Botet (núm. 427) i atribuïda a Joan II. Botet disposà d'un exemplar en el que no es llegia el nom del rei, relacionà els escudets amb lleó amb els lleons que apareixen en els ducats de Joan II i conclougué que eren d'aquest sobirà, no trobant cap raó documental per atribuir-lo a Ferran II. D'altra banda no semblava tampoc massa explicable que Ferran encunyés un tipus ja arcaic, quan ja el seu pare havia iniciat l'encunyació del ducat.

Mateu trobà un altre exemplar d'aquesta peça i en ell pogué clarament llegir la inicial del rei, que era F i per tant l'atribuí a Ferran II, tot assenyalant que els escudets amb lleons apareixen també en les emissions valencianes de plata. L'exemplar vist per Mateu és el que podem veure a la làmina, n.º 6. En donem la descripció completa i la fotografia per primera vegada, ja que Mateu es limità a reproduir el dibuix de Botet:²¹

Florí d'or de la seca de València (corona):

20. BOTET, *Op. cit.* Volum II, pàg. 298.

21. Aquesta peça ha sofert una mena de maledicció: Botet conegué l'exemplar de la col·lecció Barril, que no deixava veure bé el nom del rei. Mateu en el seu llibre sobre els florins (*El florí...* abans citat), tot indicant que havia examinat un altre exemplar on s'hí llegia la lletra F tornava a reproduir el dibuix de Botet. De fet la notícia que donava a *El florí...* no era més que una repetició del que ja va escriure en la seva monografia sobre la seca de València (*La ceca de València y las acuñaciones valencianas de los siglos XIII al XVIII*, València 1929), on hi donava altra vegada (ara en fotografia) la peça de la col·lecció Barril, però no la de l'Institut València de Don Juan, que era el que permetia la lectura, que a més no és, F, com indica sinó FE, tal com podem veure a la làmina. Finalment en un article monogràfic sobre el florí valencià (El «florí d'Or d'Aragó», la ceca de València, *Acta Numismática* VI, pàg. 167-185) tornava a reproduir la fotografia del dubtós exemplar de la col·lecció Barril. Calicó, per la seva banda indicava l'existència de florins amb llegenda FE (*Florines...* abans citat, pàg. 101), però sense donar cap mena de descripció ni fotografia.

a/ ARAGO: — REX:FE.

Llir tallant dalt i baix

r/ S:IHOA-NES:BA: (escudet català) x

(corona)

S. Joan dret entre dos escudets
que contenen lleons rampants

una C als peus de S. Joan

pes: 3,45 gr.

diàmetre: 21 mm.

Col. Institut València
de Don Juan (Madrid)

Mateu argumentava que la presència de la C als peus del sant, fent referència a Andreu Català no podia fer més vell aquest florí del 1488, data de la seva mort i d'altra banda li semblava lògica una cronologia a partir del 1480, que és quan comencen les encunyacions de plata a València.²² De tota manera Mateu trobava estranya la manca de documentació sobre el fet.²³

La nostra hipòtesi és la següent: sabem que Ferran II, necessitat de numerari per pagar deutes de les guerres de Castella intentà diverses encunyacions a la seca de València, com ha estat dit. Això succeïa a finals de 1477 i en vida per tant del seu pare Joan II, qui responent a les necessitats del príncep l'autoritzà de primer d'assajar de fer moneda estrangera i després manà que es batessin: ducats, timbres, florins i rals de plata. La necessitat de florins pot explicar-se per l'ample circulació que tingué aquesta moneda catalana en el regne de Castella, on tardaria encara a imposar-s'hi el ducat.

La quantitat que el príncep Ferran es proposava d'encunyar era de dos mil marcs, el que traduït a ducats (talla 67) equival a 134.000 peces. La xifra és important: Hamilton dona una reducció de 342.134 florins a la seca de València per al període 1411-1456;²⁴ Udina dona la xifra màxima de producció per a la seca barcelonina de 31.620 florins per al període 1414-1416.²⁵ Bé que no sabem si aquestes produccions corresponen a un procés d'encunyació ininterromput, les xifres mensuals d'encunyació serien de 633 i 878 peces respectivament. Per a encunyar els dos mil marcs, suposant una xifra prudentment alta de 1.000 peces mensuals, Andreu Català necessitava 11 anys de temps. Per això no és d'estranyar que un any i mig més tard d'iniciar-se l'encunyació i quan feia ja tres mesos que Joan II era mort, Ferran II, ja rei, seguís donant instruccions al mestre Andreu Català en termes que indiquen ben clarament que la partida iniciada el 1477 és encara en curs de fabricació. En concret hi veiem intervenir les mateixes persones com a representants del rei i aquest mana que es paguin part dels beneficis d'encunyació:

*«tot lo qual de labors ençà ha procehit e procehirà de aci avant doneu e liurau al dit Johan de Medina»*²⁶

22. *El florí*, op. cit., pàg. 33.

23. *La ceca*, op. cit., pàg. 89.

24. Dades recollides per Udina a «La ceca de Barcelona en tiempos de Fernando de Antequera y de Alfonso el Magnánimo en relación con la situación económica de la ciudad», *Numisma* Any VIII, n.º 34, Sep./oct. 1958, on indica haver trobat aquesta xifra global sumant les diferents partides.

25. Idem, tret de dades d'arxiu, pàg. 44.

26. MATEU, «Les dificultats econòmiques...», art. cit., pàg. 29. Document XI. Joan de Medina és un dels enviats per Ferran el Catòlic a València el 1477 per a tenir cura de les encunyacions que han de permetre de fer front als deutes. El document que citem és del 1479: Joan de Medina segueix a València i és qui ha de percebre els beneficis de l'encunyació que es va iniciar el 1477 i que encara segueix. Ferran II indica que es doni a Joan de Medina el resultat del benefici fins al moment i el que «procehirà», és a dir, el que es vagi produint en el futur, fins al final de l'emissió.

L'encunyació segueix i les paraules «procehirà d'ací avant» indiquen clarament que es preveu encara una certa durada. Joan II havia manat batre diverses menes de monedes. De timbres no en coneixem, de ducats, coneixem els dits joanins, alguns dels quals podrien correspondre a aquesta emissió. Coneixen també florins amb la C entre els peus de S. Joan i pel demés idèntics al de Ferran, mancant només els escudets dels lleons.

Tot plegat ens permet de concloure que Andreu Català comença a batre ducats i florins (i potser rals de plata i timbres d'or) el 1477 a nom de Joan i continuà el seu batiment després de la mort del rei; les emissions a partir d'aquest moment les feu a nom del nou rei Ferran II i incorporà els escudets amb lleons perquè Lluís Sánchez era des de 1465 el tresorer de Ferran II.²⁷

L'intenció exportadora i la continuïtat de l'encunyació documentarien, doncs, i justificarien l'existència de l'insòlit florí de Ferran II.

ALTRES QUESTIONS REFERENTS A LA MONEDA D'OR

Les Rúbriques, entre molts altres detalls, que podrien encara ésser precisats i potser ampliats amb una consulta pacient dels Manuals del municipi barceloní²⁸ donen diverses dades d'interès referents a la moneda d'or:

- *A 6 de Novembre 1493 fou publicada la crida de fer Scuts Croats, ó Reals d'argent del pes y valor que allís diu... (pàg. 135).*

Sabem perfectament, per la pragmàtica de 4-XI-1493 que la moneda que s'havia d'encunyar eren principats, de llei i pes semblants a les del ducat venecià, però els consellers els anomenen escuts, el que demostra que hom no es pot refiar massa de la nomenclatura que utilitzen.²⁹

- *Divendres a 27 de Agost 1599 en Dietari apar se tractava de haver Privilegi del Senyor Rey pera poder fabricar Escuts de or de les monedas antiguas ques trobaban á la Taula, y eren florins, pacífichs, morabantins... que ja no corrien (pàg. 159).*

Aquest acord ens mostra que el 1599 el florí era ja fora de circulació, el que contrasta vivament amb l'acord següent:

- *A 13 de Agost 1614, Licencia del Marquès d'Almazán Virrey, de fabricar Florins d'or (pàg. 160).*

27. MATEU I LLOPIS, «Los recursos económicos de Juan de II en Lérida y Tárrega durante las turbaciones del Principado en 1465» *Hispania* VIII, 1942, pàg. 5. Tot indicant que els escudets amb lleons eren la heràldica dels Sánchez, Mateu s'inclina a creure que els rals amb escudets idèntics als dels florins corresponien a Alfons Sánchez, a qui també atribueix les marques S-S. També és possible però que els rals corresponguessin a les emissions d'Andreu Català, ja que Joan II li mana batre també rals de plata. La incorporació dels escudets vindria junt amb el canvi de regnat i faria doncs igualment referència a Lluís Sánchez, Tresorer General de Ferran II.

28. Tal com hem dit les Rúbriques no son més que un resum dels llibres del municipi classificats per matèries. Un dels textos de fàcil consulta és el *Manual de Novells Ardits, Dietari de l'Antic Consell Barceloní*, publicat a Barcelona el 1898, si bé hi manquen alguns plecs que es degueren perdre. Es de doldre la manca de la part final de l'any 1602, que ens hauria permès de saber com havien d'ésser els escuts de la creueta que havia d'encunyar el municipi.

29. Els escuts tenien llei inferior i talla superior, tal com hem indicat abans.

Només podem suposar que es tracta d'algun error, ja que en aquest temps es baten escuts.

- A 23 de Juliol 1599 scriuen al Rey los don licencia de fer Scuts de la creueta... (pàg. 137).
- En los anys 1602 i 1603 la Ciutat feu fabricar Scuts d'or (idem).
- A 27 de Novembre 1602, deliberaren fer Scuts de la Creueta, y mitges Scuts de or... (pàg. 137).

Aquests acords i la denominació «de la creueta» demostren que en aquest temps s'encuyaren escuts del tipus general amb armes reials i creu de Jerusalem i no pas trentins com suposà Botet.³⁰ Caldrà doncs intentar aclarir quins dels escuts coneguts corresponen a la seca de Barcelona i trobar elements documentals vàlids per a assegurar-nos que no els confonem amb els de Burgos.

- A 5 de Mars 1644 los Consellers deliberaren que las Lluïses de or se fabricassen de molinet ab la mateixa marca y de la mateixa manera, forma, qualitat y pes, armas, lletras y grandaria que las que fabrica lo Rey nostre Senyor sens llevarne ni ajustar-hi cosa alguna... (pàgina 145).

Aquesta interessant notícia ens diu que Barcelona fabricà el Lluís d'or, peça que resultarà de gran dificultat d'identificar vistes les precaucions preses per a fer-ne una imitació perfecta. La realitat d'aquesta encunyació sembla poder provar-se per l'ordre donada pel Duc de Schonberg el 30 de juny de 1648 assignant valor de circulació als «trentins, dobles, lluiços i escuts de la creueta», el que ens indica que el lluiç era una moneda en circulació.³¹

- A 14 de Abril 1644, los Concellers deliberaren que fes un Enginy pera fer Lluïses, y així mateix ques fabricassen ardots de la forma antiga y ab las mateixas armas que estan fets los ardots vells, sens mudarhi cosa alguna en ells... (pàg. 145).
- A 12 de Novembre 1640 en Concell de Cent se tracta de fabricar moneda de or, plata y velló, ço es Trentins, mitges Trentins i onsens, Dobles u mitjas dobles de or y a 15 los Consellers deliberaren que dita moneda fos marcada de una marca petita de la Ciutat (pàg. 143).

Aquest acord confirmà la sospita de Botet en comentar la contramarca adoptada també pel municipi gironí: «De peces d'aquestes, ressegellades amb les armes de Gerona no n'hem vistes cap, però si n'hem vistes y'n descrivim que porten en ressegell les armes de Barcelona, lo que ens fa creure que pel mateix motiu la ciutat de Barcelona, havia prèns una disposició semblant».³² Ignorem si la marca en qüestió era l'escudet que descriu Botet o bé una B en contramarca. Potser en aparèixer trentins falsos, segons veiem en deliberació de 8 de març de 1618³³ s'acordà de marcar amb B, seguint la tradició del què es

30. *Op. cit.* Volum III. Pàg. 55.

31. BOTET. *Op. cit.* Volum III. Pàg. 93.

32. BOTET. *Op. cit.* Volum III, pàg. 184.

féu amb els menuts falsos el 1605 (deliberació del 3 d'agost, pàg. 138) i més endavant, per l'acord abans citat es marqués amb les armes de Barcelona, tal com sembla deduir-se de la forma amb què s'expressa l'acord.

Botet parla doncs dels trentins i mitjos trentins marcats amb escudet però no conegué els marcats amb B. En alguns catàlegs comercials els hem vist anomenar, però sense descripció. És per això que creiem pot ésser útil de descriure un trentí i un mig trentí que presentin aquesta particularitat.

Trentí d'or:

- a/ +FERDNANDVS . ET . ELIS RECES: Efigies enfrontades i coronades. Dalt estrella, al mig punt, baix altra estrella i a sobre, contramarca B.
- r/ AMBRAA — LARV 1626 Armes Castella. Catalunya. Sicília. Granada sobre àliga d'ales esteses.

pes: 6,95 gr. diàmetre: 28 mm.

Làmina, núm.: 7
Col. Banca Catalana.

Mig trentí d'or:

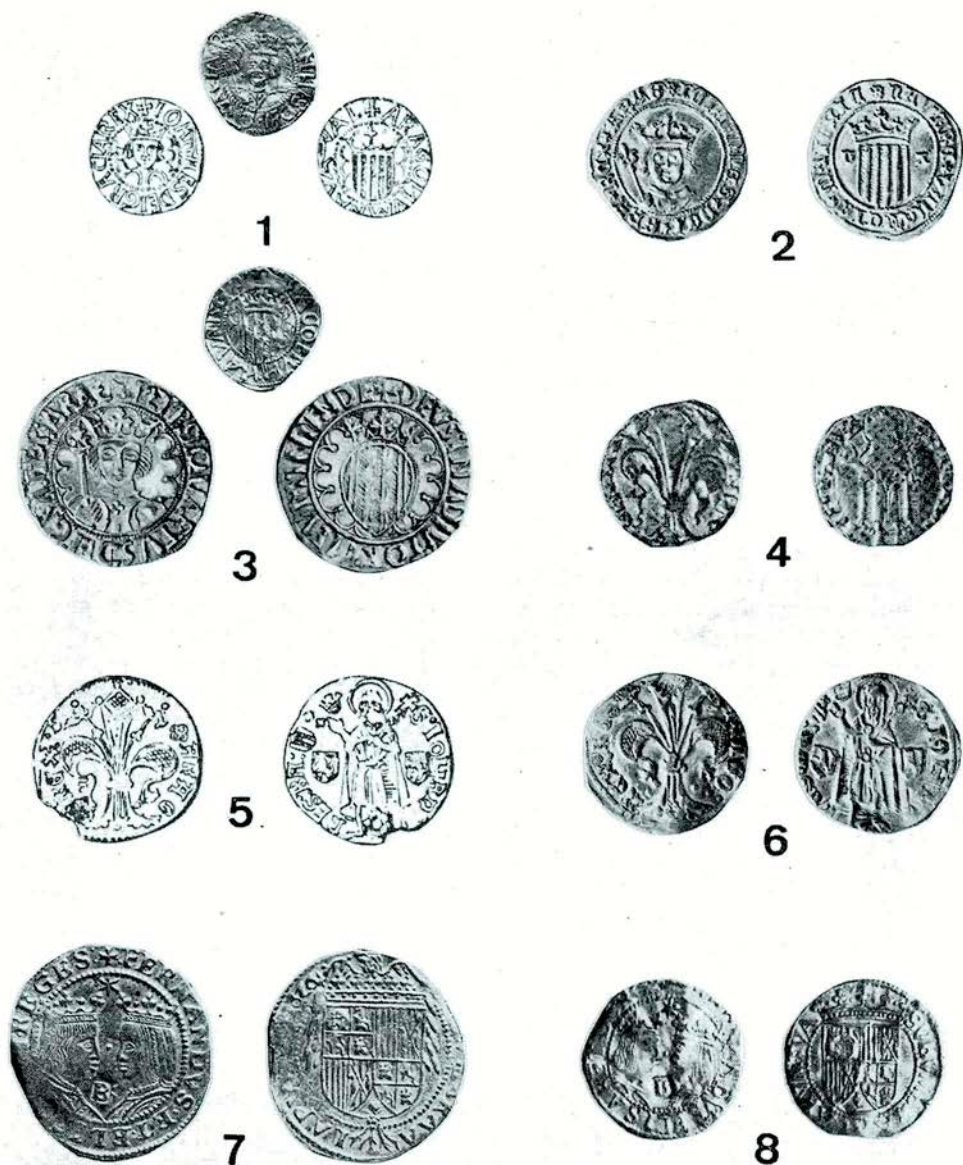
- a/ FERNANDVS ELISABET D G RE ... Efigies enfrontades i coronades. Dalt estrella, al mig punt, baix altre estrella i a sobre contramarca B.
- r/ SUVBVMBRA ALARVM TVA Armes Castella. Catalunya. Sicília. Granada.

pes: 3,85 gr. diàmetre: 21 mm.

Làmina, núm.: 8
Col. Banca Catalana.

ADDENDA

1 — *Quarterola de Joan II.* Mercès a l'amic Rafael Comas de Terrassa podem donar per primera vegada la fotografia i dades exactes d'una quarterola de pacífic de Joan II, moneda de la seva col·lecció que fins avui només coneixiem pel dibuix de Heiss. A la làmina II hi hem pogut afegir la fotografia, entorn del núm. 1 que identificava inicialment la peça debuixada per Heiss. La descripció es:

LAMINA. 1, Quarterola de pacífic de Joan II feta encunyar pel municipi barceloní amb el producte de la refusió dels pacífics retallats; 2, Ducat «joahani» valencià de Joan II; 3, Pacífic d'or de Pere de Portugal, que serví de model a les dues peces anteriors; 4, Florí batut probablement a Barcelona per Joan II després de la Guerra dels Remences; 5, Florí de Ferran II de la col·lecció Barril; malgrat no permetre la lectura del nom del rei, ha estat l'únic fins ara publicat; 6, Florí de Ferran II de l'Institut Valencià de D. Juan, que permet la lectura de les lletres FE; mai publicat i descrit malament; 7 i 8, Trentí del 1626 i mig trentí sense data, inèdits per la contramarca B. (1 i 5 dibuixos de Botet, el primer de la Col. Vidal Quadras i el segon de la Col. Barril; 2, 3 i 6 Instituto Valencia de D. Juan de Madrid; 4, publicat a Gaceta Numismática n.º 21; 7 i 8 Col. Banca Catalana).

Quarterola de pacífic, d'or

a/ +IOANNES DEI.GRACIA.REX

r/ ARAGONVM NAVARE VA:

pes: 0,80 gr. diàm.: 15,5 mm.

Efigie de front, coronada i ornada.

Armes catalanes coronades i ornades.

Làmina II, núm. 1 (fotografia)

La llegenda de l'anvers és igual que la de l'exemplar de la col·lecció Vidal-Quadras (núm. 6024, descrit erròniament com a quart de florí) i el revers és diferent ja que en aquell exemplar era +ARAGONUM NAVA(R) VAL. El pes i diàmetre de la peça Vidal-Quadras eren 0,85 gr. (Heiss, pàg. 31 del vol. II) i 16 mm. (Vidal Quadras núm. 6024).

2 — *Florí de Ferran II*. No havíem advertit que en part aquesta hipòtesi havia estat ja formulada, be que en altres termes, per P. Beltrán. Aquest investigador partí de l'existència d'un document que indica que el ducat johaní es baté, efectivament, més d'un any enllà després de la mort de Joan II, en concret fins el 14 d'abril de 1480, el que li permeté de suposar que quelcom semblant havia succeït amb el florí (*vid.* «Ducado de oro de la jura de Fernando el Católico en Valencia, 11 de octubre de 1475». *Obra completa*, Saragossa, 1972, pp. 793-799 on recull un document publicat per M. Ballesteros de pagament a Andreu Català per al batiment de johanins des del 23 d'octubre de 1473 al 14 d'abril del 1480). La lectura d'aquest article ens feu adonar que Mateu havia mudat de parer tot escrivint «*La ceca...*», ja que en aquesta obra situà al florí abans de 1480, mentre que en «*El florí d'or...*» el suposava posterior a aquesta data, detall que ens passà per alt. El document de Ballesteros, el ducat publicat per Beltrán i les nostres argumentacions sobre la producció de la seca (que queden en peu) són dades prou sòlides per a poder situar l'encunyació del florí als anys 1479-1480. Pel que fa a l'explicació d'un tipus ja superat, queda en peu el que hem indicat mes amunt.

3 — *Trentí contramarcats amb B*. Un altre exemplar, de la mateixa data, fou publicat al *Catálogo de la colección numismática de E. Carlos Tolrà* (Barna. 1936) amb el núm. 2081.